

SİVİL TOPLUM, SOSYAL SERMAYE, SOSYAL GİRİŞİMCİLİK

İbrahim BETİL
Toplum Gönüllüleri Vakfı, İstanbul

Herhangi bir ülkede sivil toplumun varlığı, öncelikle toplumsal gelenek, kültür, iletişim ve toplumsal dayanışmanın, katılımcılığın eğitim ve demokrasiyle bütünleşmesi ile ölçülür. Sivil toplum, toplum katmanları arasında güven duygusunun ve iletişimin, paylaşımın güçlenmesiyle gelişir. Sivil toplum güçlendikçe ülkenin ekonomik ve sosyal kaynaklarının yönetiminde, toplumun tüm kesimleri söz sahibi olabilme olanağını bulur.

Gelişmiş dünyanın örneklerine bakıldığında, devletin bazı alanlardan elini çekmeye başladığını ve sivil toplum çalışmalarının ağırlıklı olarak dört alanda yoğunlaştığını gözlemlemekteyiz: **eğitim, çevre, sağlık, haklar**. Özellikle ‘haklar’ın aranmasına yönelik oluşan ‘**sivil savunuculuk**’ çalışmalarının, ülke içinde olduğu kadar ülkeler arasında da sürdürülebilir toplumsal barışın sağlanabilmesi için dünyada aşağıdaki konularda yoğunlaştığı gözlemlenmektedir:

- İnsan hakları
- Kadın hakları
- Cinsiyet eşitliği
- Çocuk hakları
- Tüketici hakları
- Sağlık ve beslenme
- Temiz ve sağlıklı çevrede yaşama, doğayı koruma
- Yoksullukla savaş

- Bireyin yeteneğini geliştirme
- Herkes için eğitim hakkı

STK'lar devlet dışında, yani resmi alanın dışında organize olan kuruluşlardır. Bununla birlikte, organizasyonun kuruluş amacı, kurucuları, yönetim modeli ve destekçilerine göre 'sivil aktivizime' ve yukarıda açıklamaya çalışılan 'sivil savunuculuk' alanlarından birine ne ölçüde hizmet ettiği, veya kimin görüşlerini seslendirdiği değerlendirilmeksizin 'sivil toplum kuruluşu' tanımına alınıp alınmayacağına karar vermek doğru olmayabilir.

Sivil toplumun güçlenmesi demokrasi kültürünün ve farklılıklara saygının gelişimi demektir; toplumda bireylerin haklarına ve adalet mekanizmalarına ulaşımını kolaylaştırır. Bireylerin haklarla ilgili olarak farkındalık kazanmalarını, kişisel haklarının korunmasında sorumluluk ve inisiyatif alma yaklaşımlarını geliştirebilmelerini ve sivil alanda güçlenmeleri sağlar.

Sivil toplumun güçlü olduğu toplumlarda yaşanan süreçlere bakıldığında, gelişmenin merkezden dayatılan ve önceden belirlenen normlarla olmadığı görülür. Bu toplumlarda gelişmenin, tarihi süreç içinde, toplum katmanları arasında sağlanan iletişim, farklılıklara saygı, işbirliği, dürüstlük, söze sadakat, üstlenilen görevlerin sorumlulukla yerine getirilmesi, karşılıklı yardımlaşma ve benzeri geleneksel değerlerin birikimiyle sağlanabildiği gözlemlenmektedir. Sivil anlayışın geliştiği toplumlarda eş zamanlı olarak toplumsal duyarlılık artar, kişinin kendisinin ve çevresindekilerin geleceğini sahiplenme duygusu çoğalır, katılımcı demokrasi uygulamaları da etkinleşir.

Sivil toplumu devletin vatandaş üzerindeki gücünü dengeleyen ve yurttaşları devletin gücünden korumaya yönelik bir kavram olarak tanımlamak, sivil toplum kuruluşlarını da devletle birey arasında bir köprü olarak görmek mümkündür.

Yukarıdaki açıklamaları ‘toplumların insani özelliklerinin bütününün’ toplumun tarihi süreci içinde daha ‘vasıflı’ hale gelmesi, diye yorumlamak, ya da kısaca ‘**Sosyal Sermaye’nin gelişimi**’ olarak tanımlamak da mümkündür. Dünya genelinde görünen odur ki sivil toplumun güçsüz olduğu, ya da vasıflı sosyal sermayenin oluşmadığı toplumlarda merkezi devletin yönetim etkisi artmakta, bu da zaman içinde yönetim aksaklıklarına, yolsuzluklara ve otokratik yönetimlerin gelişmesine/sürmesine yol açmaktadır.

Bir toplumda devletin vasıflı sosyal sermayeyi oluşturabilmek için seçebileceği en etkili ve kalıcı yol o toplumun eğitimine yapılan yatırımdır. Başta okullar ve üniversiteler, her seviyede eğitim kurumları, insani sermayenin oluşmasını sağlamaktan öte, özellikle güçlü bir sivil toplumun doğması için gerekli sosyal kuralların ve standartların kalıcılığını da oluşturmaktadır.

Diğer yandan devlet, sivil toplumun (bazı durumlarda özel sektörün) daha başarıyla sürdürebileceği alanlara ağırlığını koymaya yeltendikçe, devletin bir anlamda sosyal sermayenin gelişmesine engel olduğu görülmektedir. Gerek kişiler arası, gerekse kurumlararası işbirliği ve ekip çalışması uygulamayla geliştirilebilen, iyileştirilebilen kavramlardır. Devlet herşeyi düzenlemeye, organize etmeye, yönetmeye yeltendikçe sosyal sermayeyi oluşturan insanların motivasyonu zayıflamakta, insanların bir diğeriyle işbirliği yapma yetenekleri körelmektedir. Bunun sonucu, insanlar her alanda devlete bağımlı hale gelmekte ve herşeyi devletten bekleme alışkanlığını edinmektedirler. Dünyanın pek çok ülkesinde, sivil toplumun yokluğunda veya zayıflığında, kendini yönetemeyen ve organize olamayan bireyi ‘yönetebilmek’ veya ‘yanlış giden işleri düzeltmek’ amacıyla devletin sık sık müdahale ettiğini görmekteyiz (Fukuyama, 1999). Batı demokrasilerinde görüldüğü üzere, ülkeler özellikle ekonomik alanda verimliliği artırabilmek, refahı çoğaltabilmek amacıyla devletin gücünü sınırlayıcı

önlemler almaktadır. Bu nedenledir ki: sağlanacak toplumsal yararları bakarak benzer sınırlamaların sosyal alanda da yapılmasına, aktif bireyin ve sivil gücün gelişebilmesine devamlılık kazandırabilmeye yönelik çalışmalar çoğalmaktadır.

Sivil toplumun güçlenebilmesi, sosyal sermayenin güçlenebilmesi, alanında toplumun sosyal sorunlarına çözüm arayan sosyal girişimcilerin çoğalmasıyla mümkün olabilir. Sosyal girişimci, yaşadığı toplumda ortaya çıkan toplumsal sorunları fark ederek, bunlardan rahatsız olup sessiz kalıp kabullenmek yerine, sorunların giderilebilmesi için yaratıcı ve cesur bir yaklaşımla, sorunların üzerine giden; mücadelecisi, duyarlı, gerçekçi tavırları ile fark yaratan ve toplumun güvenini kazanan kişidir.

Sosyal girişimcilik, toplumların kalkınmasında önemli rol oynamıştır. Sosyal girişimciler yüzyıllardır toplumların alışlagelmiş davranışlarını değiştirme çabasıyla önemli dönüşüm ve gelişimlere yol açmışlardır. (Denizalp, 2009). Herkesin toplumsal sorumlulukta üstlenebileceği ve başarabileceği işler vardır. Demokratik toplumlarda toplumun yapısına özgü ve tüm bireyleri, halkı kavrayabilecek yenilikçi çözümler üretebilmek için sosyal girişimcilerin çoğalma olasılığı daha fazladır.

Sosyal girişimci, toplumda yaşanan bir sorun olduğunda, bunun giderilmesi için gerekli çözümleri üretmeye girişen kişidir. Sosyal girişimci toplumdaki sorunları belirledikten sonra, yeni atılım ve girişimlerle, gerekirse sistemi değiştirerek sorunun ortadan kalkmasını sağlamaya öncülük eden kişidir. Sosyal girişimciler yalnızca eleştirmekle kalmazlar değişimin önünü açabilmek için girişimde bulunurlar.

Sosyal girişimci, tüm sistem dönüşüne dek yılmadan çalışmayı sürdürebilecek vizyon ve kararlılığa sahip kişidir.

Sosyal girişimci, toplumun karmaşık sorunlarına çözüm üretirken olaylara olumlu yaklaşır. Sosyal girişimci geliştirmeye çabaladığı toplumsal sorunların düzelmesi yönünde risk alarak toplumsal alanda yenilik yapan kişidir. Sosyal girişimci değişimi hedeflediği alanda başarılı olamazsa toplumun zarar görebilme olasılığına özen göstermek durumundadır.

KAYNAKÇA

DENİZALP, Hülya (2009). “Sosyal Girişimcilik”

FUKUYAMA, Francis (1999). “Social Capital and Civil Society”